

FRI-ONLINE-2-ESIS-07

DEFINITIVE ASPECTS OF THE CONCEPT "SECURITY" ³⁶⁰

Elitsa Ilieva, PhD student

Faculty "Business and Management",

University of Ruse „Angel Kanchev“

Phone: 0889507782

E-mail: eilieva@uni-ruse.bg

Abstract: *Security concepts are a rapidly evolving field of knowledge and which is experiencing significant changes. They are the result of the dynamics of various socio-economic, political, ethnocultural, and technological factors with global impact but also with national and regional reflection. The paper provides a literature review and comparative analysis of the theoretical framework concerning the various definitions of "security" or its interpretations. Based on the examination of the differences and similarities, an attempt to operationalize and unifying of key commonly acceptable features for security and national security are made, with the purpose to derive a current working definition of these terms.*

Keywords: *Security, National security, State, Policies*

JEL Codes: *D80, D78, H12*

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият доклад разглежда актуалността и особеностите на понятието „сигурност“. Концепциите за сигурност еволюират стремително и преживяват значими промени, произтичащи от динамиката на различни социално-икономически, политически, етнокултурни и технологични фактори с глобално въздействие и техните проекции на национално и регионално ниво.

Целта на настоящия доклад е да се направи литературен обзор и анализ на теоретичната рамка дефинираща понятието „сигурност“ в неговата многоаспектност и съвременни интерпретации и да се изведе актуална работна дефиниция на понятието „сигурност“ и респективно на „национална сигурност“.

Обект на тази научна разработка са понятието „сигурност“, а предмет е литературният обзор и сравнителен анализ на теоретичната рамка дефинираща понятието „сигурност“ и респективно на „национална сигурност“.

Така изложената цел ще бъде постигната чрез изпълнението на следните задачи. На първо място авторът се фокусира върху анализ на теоретичната рамка дефинираща понятието „сигурност“ и „национална сигурност“. А като втора задача на изследването е заложено извършването на сравнителен анализ, чрез който е направен опит за операционализиране и унифициране на ключовите характеристики на сигурността в национален план, за да бъде изведена актуална работна дефиниция на понятието „сигурност“ и респективно „национална сигурност“.

ИЗЛОЖЕНИЕ

„Сигурност“ и „Национална сигурност“ – това са все понятия, с които обществото все по-спокойно и по-често си служи. Привикна към тях и започна да разглежда повечето си проблеми, пречупвайки ги през тяхната призма.

Националната сигурност, като концепция в съвременната структура на една държава е силно свързана с улесняване на управлението на националните дела на държавата на всички нива, за нейното функциониране и работа, като е насочена главно към поддържане целостта на нацията и сигурността на нейния народ. За да се постигне добро управление от

³⁶⁰ Докладът е представен в секция Европейстика и международна сигурност на 29 октомври 2021 с оригинално заглавие на български език: ДЕФИНИТИВНИ АСПЕКТИ НА ПОНЯТИЕТО „СИГУРНОСТ“.

съществено значение е властите да упражняват политически, икономически, правни и социални политики по начин, който да гарантира на хората, че те гражданите имат право свободно да изпълняват своите задълженията и да разрешават споровете си според Конституцията на държавата.

Конституцията е ключът в политиката за националната сигурност, където се затвърждава суверенитета на народа в една правова и демократична държава, основана на стълбове като справедливост, равенството и свобода. Националната сигурност обхваща навременната осведоменост и възможността за противодействие на всяка заплаха или външна сила, която пречи на благополучието на държавата.

Думата „сигурност“ (security) обхваща широк спектър от значения, от „да се чувстваш сигурен“ до „да се чувстваш защитен“ или „състояние без рискове и тревоги“. Според етимологията си думата „сигурност“ (security) има две основни значения:

- От латински дума „*securus*“ - („*se*“ – „без“ + „*cura*“ – „грижа“), сигурен, осигурен. В класическия смисъл думата „сигурност“ произлиза от латинската дума „*securitas*“ и означава състояние на спокойствие или липса на грижи, т.е. сигурност = състоянието да бъдеш сигурен или свободен от опасност, страх и безпокойство;
- Втората интерпретация произлиза от латинската дума „*se-curus*“ („*se*“ – „без“ и „*curus*“ – „тревога, безпокойство“ и означава освобождение от тревога, безпокойство или мирно състояние без никакви рискове и заплахи. (Stoykov, 2016)

За да се разбере сигурността, тя следва да се отнесе към нейното родово понятие и след това да се сравни с другите сродни на нея понятия. Такова родово понятие за сигурността е понятието „**равновесие**“. Всеки присъстващ се стреми да поддържа себе си в желаното от него равновесие. Този стремеж е отличителен за системите, включително и за живите системи, за човека и за човешките общности. Присъстващият позитивно преживява състоянието на равновесие. Присъстващият е чувствителен по отношение на всяко въздействие, което го изважда или би могло да го извади от желаното от него равновесие. В такава ситуация присъстващият се чувства несигурен. (Yonchev, n.d.)

Сигурността е абсолютен антипод на несигурността, т.е. на нестабилността, на риска, на заплахите. Може да се твърди, че сигурността в отделните категории и системи се приема по различен начин, т.е. националната сигурност се отличава от вътрешната сигурност, от военната сигурност. Това е предпоставка в публичните документи свързани със сигурността, да се дефинират различните нейни измерения.

Съществуват различни класификации на отделните аспекти на сигурността, т.е. на видовете сигурност. **Първата** класификация се прави по основните компоненти на сигурността. Тя е свързана със спектъра на рисковете и заплахите към нея. При тази класификация сигурността бива политическа, военна, икономическа, финансова, социална, демографска, информационна, етническа, религиозна, екологическа и др. **Втората** класификация поставя акцента върху способа, по който се „атакува“ сигурността – дали чрез материално въздействие, т.е. твърда сигурност (hard security), или чрез нематериално влияние (soft security). При твърдата сигурност заплахата е по-директна, по-откровена и по-груба и се работи с измерими величини / потенциали: сила, натиск, армия, мощ – това са sticks, т.е. „тоягите“, санкциите, наказанията и др., докато при меката сигурност заплахата е по-индиректна, по-префинена и по-коварна и имаме манипулация, дезинформация, идеи, идеологии: това са carrots, т.е. „морковите“, поощренията, наградите. **Третата** класификация се прави според посоката, от която идват заплахите, опасностите и предизвикателствата към сигурността: дали от фактори, източници, субекти извън националната държава, или в нея – и тя дели сигурността на външна и вътрешна. (Stoykov, 2016)

Понятието „сигурност“ е многоаспектно. За целта на настоящето изследване сигурността като вид и нейната същност ще се разглежда предимно от гледна точка на сигурност на държавата.

Самата представа за сигурността е свързана с ценностната система и приоритетите, от които изхожда външната политика. И при външната политика пределът, невидимата граница

между възможно постижимото и непостижимото е извънредно подвижна и често неясна. Защото границата между възможното и невъзможното в много случаи съвпада с линията, която дели сигурността от несигурността. Връзката между сигурността и ефективността на външната политика е непосредствена и винаги е налице. Сигурността е най-общ показател за състоянието на международните отношения, за тяхната система, заедно с ефективността на външната политика. Тя е национална ценност, висше благо, към което се стреми или защитава външната политика на всяка държава. (Stefanov, 1997)

Представата за всяка сигурност е неразделимо свързана с представите за запазване, защита, устойчивост, стабилност или надеждност за постигането на някакво състояние. Създаването и поддържането на сигурност за населението удовлетворява най-основна човешка потребност.

Методика на емпиричното изследване

Целта на настоящия доклад е да се направи литературен обзор и анализ на теоретичната рамка дефинираща понятието „сигурност“ в неговата многоаспектност и съвременни интерпретации и да се изведе актуална работна дефиниция на понятието „сигурност“ и респективно на „национална сигурност“.

Така изложената цел ще бъде постигната чрез изпълнението на сравнителен анализ, чрез който е направен опит за операционализиране и унифициране на ключовите характеристики на сигурността в национален план, за да бъде изведена актуална работна дефиниция на понятието „сигурност“ и респективно „национална сигурност“.

1. Дефинитивен аспект на понятието „сигурност“

Редица изследователи като **Николай Слатински, Димитър Йончев, Цветан Семерджиев, Владимир Чуков, Георги Стефанов, Васил Проданов, Мими Корнажева, Красимир Коев, Наталия Венелинова** и др. представят теории, проучвания и анализират понятието „сигурност“.

Според видния американски психолог **Ейбрахам Маслоу** в неговата йерархия на потребностите, на второ място е нуждата от „сигурност“ и „безопасност“. Тази нужда е непосредствено над физиологичните потребности - глад, жажда, сън и др., които отразяват в крайно слаба степен индивидуалността на личността. (Maslow, 2018) Въпреки, че е открита през 40-те години на ХХ век, тази теория е напълно валидна и в наши дни. Нуждата от сигурност е първата, в която осъзнато се проектира човешката индивидуалност и която поражда у човека стимул за взаимодействие с другите хора, подбуди за себеизява и творчество.

В своята книга „Международна сигурност“ **проф. Георги Стефанов** пише: „Уставът на ООН твърди разбирането, че вече на сигурността трябва да се гледа като на висше благо, от което са заинтересовани всички страни и народи. Сигурността трябва да е общо достояние, а от това следва, че трябва да се защитава с усилията на цялата световна общност.“ (Stefanov, 1997)

Теорията на **проф. Васил Проданов**, директор на **Института за философски изследвания към БАН**, за понятието „сигурност“ е следната: „Ако се предприемат действия за повишаване на сигурността на някакъв обект това не означава още, че той е заплашен, а че нещо успешно е конструирано като съществен проблем.“ (Prodanov, 1995) Той смята, че сигурността не е състояние, а че е динамика, стратегически процес, успешно конструирана цел.

Николай Слатински, доктор по математика и професор по национална и международна сигурност, дава следната дефиниция за сигурността: „Сигурност за една социална система (човек, група хора, общество, държава, общност от държави) има тогава, когато основните идеали, ценности, потребности и интереси на системата не са подложени на никакви въздействия или незастрашени от съществуващи въздействия, които социалната система да не може ефективно да неутрализира, контролира или управлява“. (Slatinski, 2011). Теорията му за сигурността в голяма степен е построена върху тезата, че държавата

има жизненоважна роля за осигуряване и защитата на националната сигурност. Държавата е главен фактор и носи отговорност за обезпечаване на сигурността на отделния човек и на обществото, като цяло.

Както отбелязва Ханс Моргентау *сигурността представлява единство между национална територия и нейните институции, защитено от икономическа, политическа, дипломатическа и военна сила.* (Stoykov, 2016)

Сигурността може най-общо да се дефинира като предпазване от външна агресия и поддържане на обществен ред вътре в страната, поради което нейното гарантиране обикновено се отъждествява с част от функциите на държавата. (Institute for Market Economics, 2006).

От изброените дефиниции до тук може да се проследи разнообразието в интерпретирането на понятието „сигурност“, както и общите аспекти на съдържанието и. Следвайки логиката им, за целите на настоящия доклад, може да се изведе следната актуална работна формулировка на понятието „сигурност“ – **Сигурността е комплексно понятие, съдържащо отсъствие на опасност, увереност на индивида, обществото и държавата, че са защитени от възможни заплахи. Състояние на обществото и личността, при което не съществува риск от политически или икономически натиск. Гарантирани са основните права и интереси на гражданите, отсъстват кризисни състояния на системата и развитието се осъществява свободно, има прогрес на обществото и държавата.**

2. Дефинативен аспект на понятието „национална сигурност“

В световната литература, както и в публични документи свързани със сигурността и отбраната могат да се намерят множество определения за понятието „национална сигурност“. Концепцията „национална сигурност“ се появява най-напред в американската политология в първите следвоенни години. Дотогава, както и в политическия речник на другите държави, доминират понятията "отбрана", "отбранителна способност", отразяващи естествения стремеж да се защитят собствените граници и територия на държавата. **Терминът „национална сигурност“ за първи път е въведен в американската политическа лексика още през 1904 г. от президента Теодор Рузвелт. А през 1947 г. Конгреса на САЩ приема и специален Закон за националната сигурност.** (Stefanov, 1997)

Първото определение на национална сигурност в категориите на националните интереси е дадено от известния журналист и политически наблюдател Уолтър Липман. Според него държавата се намира в състояние на сигурност, когато не ѝ се налага да принася в жертва своите законни интереси, за да избегне войната и когато тя е в състояние да защити, при необходимост, своите интереси чрез водене на война. (State Commission on Information Security, 2020)

В Република България за първи път се описва ясно определение на понятието „национална сигурност“ в официалния стратегически документ Концепция за национална сигурност на Р България, приета с решение на Народното събрание от 16.04.1998г. и обн. в ДВ. бр.46 от 22 Април 1998г.: „Национална сигурност има, когато са защитени основните права и свободи на българските граждани, държавните граници, териториалната цялост и независимостта на държавата, когато не съществува опасност от въоръжено нападение, насилствена промяна на конституционния ред, политически диктат или икономическа принуда за държавата и е гарантирано демократичното функциониране на държавните и гражданските институции, в резултат на което обществото и нацията запазват и увеличават своето благосъстояние и се развиват. Сигурността е гарантирана, когато страната успешно реализира националните си интереси, цели и приоритети и при необходимост е в състояние ефективно да ги защити от външна и вътрешна заплаха.“ (Ministerski savet, 1998)

Постепенно разбирането за „сигурност“ и респективно за „национална сигурност“ започва да се приема отвъд статиката, т.е. отчита се *динамиката*. Това частично се забелязва в допълнителната разпоредба в Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“

обн. ДВ. бр.109 от 20 Декември 2007г., доп. ДВ. бр.51 от 5 Юни 2020г. (Ministerski savet, 2020) и в чл. 2 на **Закона за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност**, приет от XLIII Народно събрание на 29 юли 2015 г., на основание чл. 98, т. 4 от Конституцията на Република България, в бр.61 на ДВ/2015г., където е записано: „*Национална сигурност е динамично състояние на обществото и държавата, при което са защитени териториалната цялост, суверенитетът и конституционно установеният ред на страната, когато са гарантирани демократичното функциониране на институциите и основните права и свободи на гражданите, в резултат на което нацията запазва и увеличава своето благосъстояние и се развива, както и когато страната успешно защитава националните си интереси и реализира националните си приоритети.*“ (Ministerski savet, 2015) Думата динамика е отразена в прилагателното „динамично“ към иначе статичното понятие „състояние“.

Професор Цветан Семерджиев, преподавател в Департамента по национална сигурност и отбрана към ВА "Г. С. Раковски", развива своята идея за „национална сигурност“, той също разглежда понятието като динамично състояние и процес: „*Националната сигурност е динамично състояние, при което за държавата и обществото не съществува пряка опасност от въоръжена агресия, политически и културен диктат или икономическа принуда, или ако такива се появят, могат надеждно да бъдат отразени, като се гарантира свободното и постъпателно развитие на обществото и личността в съответствие с коренните и перспективните им интереси.*“ (Semerdzhiev, 2007)

В своята книга „Външна политика и идеи“, българският арабист-професор **Владимир Чуков**, университетски преподавател в Русенския университет и учен в областта на международните отношения, международната и национална сигурност, дава своята гледна точка на концепцията „национална сигурност“: „*Националната сигурност също така е относима към морала. Дали една държава осъществява военна интервенция в името на опазването на демокрацията е въпрос на интерпретация и морал.*“ (Chukov, 1999)

Макар и дефинирани различно, общото в посочените по-горе определения е, че **националните измерения на сигурността обхващат всички предизвикателства, рискове, заплахи и опасности за сигурността на ниво държава. Съдържанието на националната сигурност може да се представи като съвкупност от сфери за сигурност- политическа, икономическа, военна, социална, информационна, екологична и т.н. Функцията на националната сигурност в началното си основно значение е защитата на физическата сигурност на гражданите, заедно със защитата на вътрешния ред и законността. Т.е. национална сигурност имаме, когато са защитени териториалната цялост, живота, свободата, икономическите, духовните, демократичните и гражданските ценности на отделната личност, обществото и държавата.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Сигурността е многоаспектно понятие, във всички случаи хората свързват сигурността с човек или институция, които заслужават доверие, на които може да се вярва. Теорията за сигурността в голяма степен е построена върху тезата, че държавата има жизненоважна роля за осигуряване на националната сигурност. Цялата система за национална сигурност е създадена и продължава да съществува така, че държавата да е главен фактор за обезпечаване на сигурността на обществото и на отделния човек. Държавата със своята система за сигурност е значително по-устойчива структура и нейното разрушаване, без да са изградени други механизми за защита на сигурността, може да доведе до критично опасни, непоправими щети и за държавата, и за сигурността и.

REFERENCES

- Chukov, V., (1999). " Foreign Policy and Ideas ". Sofia: Paradigma (**Оригинално заглавие: Чуков, В., 1999. "Външна политика и идеи ". София: Издателство Парадигма**)
- Council of Ministers (1998). National Security Concept of the Republic of Bulgaria.

- <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bgBG&Id=655> [Accessed: Sept.2021]
(Оригинално заглавие: Министерски съвет. (1998). Концепция за национална сигурност на Р България. Министерски съвет, Портал за обществени консултации: <https://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=655>)
- Institute for Market Economics., (2006). Security - public good or not. OVERVIEW OF ECONOMIC POLICY. Sofia, Bulgaria. **(Оригинално заглавие:** Институт за пазарна икономика., 2006. Сигурност – обществено благо или не. ПРЕГЛЕД НА СТОПАНСКАТА ПОЛИТИКА. София, България. <https://ime.bg/bg/articles/sigurnost-obshtestweno-bлаго-ili-ne/>
- Maslow, A. ,(2018). Toward a Psychology of Being. Sofia: East-West Publishing House. **(Оригинално заглавие:** Маслоу, Е., 2018. КЪМ ПСИХОЛОГИЯТА НА БИТИЕТО. София: Издателство „Изток-Запад“.)
- Prodanov, V., (1995). "Internal Security and the Nation-State", "Military Journal", No. 2 **(Оригинално заглавие:** Проданов, В., 1995. “Вътрешната сигурност и националната държава “, „Военен журнал “, No. 2)
- State Commission on Information Security. (2020). Initial training. Proceedings (Vol. THIRD SUPPLEMENTED EDITION). Sofia: State Commission on Information Security **(Оригинално заглавие:** Държавна комисия по сигурността на информацията. (2020). Първоначално обучение. Сборник лекции (Vol. ТРЕТО ДОПЪЛНЕНО ИЗДАНИЕ). София: Държавна комисия по сигурността на информацията.)
- Slatinski, N., (2011). Security: essence, meaning and content. Sofia: Military publishing house **(Оригинално заглавие:** Слатински, Н., 2011. Сигурността: същност, смисъл и съдържание “. София: Издателство „Военно издателство “.)
- Stefanov, G., (1997). International security. Sofia: Ciela. **(Оригинално заглавие:** Стефанов, Г., 1997. Международна сигурност. София: Сиела.)
- Semerdzhiiev, Ts., (2007). Security and protection of information. Sofia: Classic-and style. **(Оригинално заглавие:** Семерджиев, Ц., 2007. Сигурност и защита на информацията. София: Класика-и-стил.)
- Stoykov, S. (2016). The challenge of the security dilemma - or what do we not want to know about security? National Security and Migration Pressure: Risks and Solutions Blagoevgrad: Southwestern University Neofit Rilski. **(Оригинално заглавие:** Стойков, С. (2016). Предизвикателството на дилемата за сигурност – или какво не искаме да знаем за сигурността? Национална сигурност и миграционен натиск: рискове и решения Благоевград: Югозападен университет „Неофит Рилски“.)
- Yonchev, D. (n.d.). UNIVERSITY VOCABULARY - BASIC CONCEPTS. New Bulgarian University: <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiq/sigurnost> [Accessed: Sept.2021] **(Оригинално заглавие:** Йончев, Д. (n.d.). УНИВЕРСИТЕТСКИ РЕЧНИК - ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ. Нов български университет: <https://nbu-rechnik.nbu.bg/bg/obsht-spisyk-na-ponqtiq/sigurnost>)
- Council of Ministers (2020). Additional regulation to the Law on the State Agency for National Security.lex.bg: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135574489> [Accessed: Sept.2021] **(Оригинално заглавие:** Министерски съвет. (2020, 6 5). Допълнителна разпоредба към Закон за Държавна агенция „Национална сигурност“. lex.bg: <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135574489>.)
- Council of Ministers (2015). Law on Management and Functioning of the National Security Protection System. <https://parliament.bg/bg/laws/ID/15270> [Accessed: Sept.2021] **(Оригинално заглавие:** Министерски съвет. (2015, 7 29). Закон за управление и функциониране на системата за защита на националната сигурност. Народно събрание на Република България: <https://parliament.bg/bg/laws/ID/15270>.)